HÂMİDÎ'NİN TÜRKÇE ŞİİRLERİ

İSMAİL ÜNVER

Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı toprakları dışından Anadolu'ya, sonra da İstanbul'a gelerek padişah nedimliği gibi önemli bir görev almış olan Hâmidî, birçok yerleri dolaştıktan sonra geldiği bu sonuncu ülkeye ve onun kadirbilir hükümdarına gönülden bağlanıp, değerli eserler vermiş bir şairdir. Bizde Hâmidî üzerine en geniş çalışmayı rahmetli Profesör İsmail Hikmet Ertaylan yapmıştır[1].

Ertaylan eserinin "Mukaddime ve Tedkik Kısmı"nda şairin hayatı, ailesi, çocukları ve eserleriyle ilgili bilgiler vermektedir. Kitabın 531 sayfalık metin bölümünde, eldeki tek yazma nüshanın[2] tıpkıbasımı verilmiştir. Yazar, Hâmidî hattıyla yazılmış başka kitapların yazılarıyla, divanın yazısını karşılaştırmış ve tıpkıbasımı yapılan divanın da şair tarafından yazıldığı sonucuna varmıştır. Büyük bir kısmı Farsça olan divandaki Türkçe şiirlerden bazıları, eserin "Mukaddime ve Tedkik Kısmı"nda ele alınmış; fakat bunlar da Farsça şiirler gibi eski harflerle verilmiştir.

Biz, yazımızda divandaki Türkçe şiirlerin tamamını transkripsiyonlu olarak vereceğiz. Şiirler okunduğunda görüleceği gibi, Hâmidî'nin şiirlerinin çoğu, değer bakımından, o çağın Anadolu Türk şairlerinin şiirleriyle karşılaştırılabilecek güçtedir. Eldeki yazmanın şairin kaleminden çıkmış olması ve imlâ yönünden değişik özellikler göstermesi yüzünden, Türkçe kelimelerin imlâsı üzerinde fazlaca duracağız.

Divanda Türkçe şiirler belirli bir bölümde toplanmamıştır. Türkçe kasideler "Kasâ'id ve Tevârîh" bölümündedir. Türkçe gazeller ise, kafiyelerine göre Farsça gazeller arasında yer almıştır. Bunların dışında kalan iki beyit,

1 *Külliyât-ı Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidî*, Prof. İ. H. Ertaylan, İstanbul Fethinin beşyüzüncü yıldönümü münasebetiyle yapılan İ.Ü. Edebiyat Fakültesi yayınlarından: Seri: 3- Sayı 2, 94+531 s., İstanbul, 1949. (Eser, yazımızda bundan sonraki yerlerde KDMH. kısaltmasıyla gösterilecektir.)

2 Eldeki tek yazma nüsha, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi No: 68'de kayıtlıdır.

sayfa kenarında bulunan iki Türkçe gazelden sonra yazılmıştır. Hâmidî'nin Türkçe şiirlerinin sayısı (4'ü kaside, 28'i gazel, 2'si beyit olmak üzere) otuz dörttür. Bu şiirlerin tamamı 240 beyit tutmaktadır.

Şiirleri transkripsiyonlu olarak verirken divandaki sıraya uyduk. Yalnız, beyitleri sona aldık, Ertaylan'nın yayımladığı tıpkıbasımda varak numarası yerine sayfa numarası kullanılmıştır. Transkripsiyon yaparken elyazmasını esas aldık; ancak okurların güçlük çekmemeleri için, tıpkıbasımdaki sayfa numaralarını varak numaraları yanında ayraç içinde gösterdik. Verdiğimiz örneklerde gösterdiğimiz numaralar, yazımızın "Türkçe Şiirler" bölümündeki şiirleri ve beyit numaralarını karşılar. Tıpkıbasıma ya da yazmaya başvurmak isteyen okurlarımızın şiirlerin yanlarındaki varak ve sayfa numalarını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Türkçe şiirlerin Farsça şiirler arasında karışık olarak bulunmaları nedeniyle, yazımızdaki numaralar asıl metinle doğrudan doğruya bağlantılı olamamıştır.

Hâmidî ve Türkçe Şiirleri

Ertaylan, kitabında şairin hayatını eldeki imkânlar ölçüsünde anlatmıştır. Biz burada dikkatimizi çeken bir nokta üzerinde duracağız.

"Mukaddime ve Tedkik" bölümünde, şairin H. 880–881/M. 1475–1476 yılında Bursa'ya sürüldüğü bildiriliyor[1]. Ertaylan, şairin *Hasbıhal-nâme*'sinde kendisi hakkında verdiği bilgileri değerlendirerek, sürgün yılında Hâmidî'nin 70 yaşlarında olduğu görüşünü ileri sürüyor. Şairin küçük oğlu Celîlî, Bursa'da doğmuştur. Ondan söz eden kaynaklarda doğum tarihi bildirilmiyor. Celîlî'nin doğum tarihini, *Hüsrev ü Şirin* adlı mesnevisinin sonundaki:

Ṭoḳuz yüz on sekiz olmışdı hicret
Ki pāyān buldı bu ṭūmār-ı miḥnet

....

Çü baḥr-ı ṭab'dan bu dürr-i nādir
Yigirmi biş yaşumda oldı ṣādır[2]

---

1 KDMH. s. 28.

2 Hâmidîzâde Celîlî, *Hüsrev ü Şirin*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Yazmalar Kısmı, No: 44923, V. 159 b. (A. Rıza Ertan, *Celîlî'nin Hüsrev ü Şirin Mesnevisi*, Türk Edebiyatı Bitirme Tezi, xxıx+214 s. Ankara, 1966–67.)

beyitlerinden H. 893 /M. 1487 yılı olarak buluyoruz. Hâmidî H. 880/ M. 1475 tarihinde 70 yaşında ise, küçük oğlu Celilî doğduğu zaman 83 yaşında bulunması gerekir. Bu durum *Hasbıhal-nâme*'ye dayanılarak yapılan tahmine kesinlikle güvenemeyeceğimizi gösterir.

Şairin Türkçe şiirleri içinde gerçekten içtenlikle söylenmiş, başarılı olanlar vardır. Yine bu şiirlerde şairin hayatıyla ilgili az, fakat anlamlı beyitlerle karşılaşıyoruz. Özellikle saraydan uzaklaştırılmasının şair üzerindeki derin izleri, sızlanışlarının özünü teşkil etmektedir.

Hâmidî'nin Türkçe şiirleri, sayı bakımından Farsça şiirlerinden çok azdır. Şiirlerinde Türkçeyi şiir dili olarak başarıyla kullanabildiğini göstermiş olan şairin, bu dili sonradan öğrendiği düşünülemez. Hele kimi kelimelerin ve eklerin kullanılışında Doğu Türkçesi özelliği bulunması, şairin anadilinin Farsça değil, Türkçe olduğunu gösterir[1]. Hâmidî'nin Türkçe şiirler yazmasını önce, Osmanlı topraklarına gelmiş olmasına, sonra da 'Avnî mahlasıyla Türkçe şiirler yazan Fatih'in sarayında, devrin önemli şairleriyle tanışmış olmasına borçluyuz.

Külliyât'ı dışında hiç bir yerde Türkçe şiirleriyle karşılaşmadığımız Hâmidî'nin, ölümünden önce oğlu Celîlî için *Nasihat ve Vasıyyet-nâme* adlı Türkçe manzum bir eser yazdığını Aşık Çelebi haber veriyor. *Meşâ'irü'ş-şu'arâ*'da eserden iki beyit örnek olarak gösteriliyor[2]. Hâmidî hayatta iken ve daha sonraki yıllarda düzenlenmiş nazire mecmualarında da onun adı yoktur[3]. Bununla birlikte, İstanbul'a geldikten sonra, saray çevresindeki Türk şairleriyle (Melîhî, Ahmet Paşa, Aşkî, Nizâmî vb.) tanışıp, onlarla ilişkiler kurmuş olması tabiîdir.

Hâmidî'nin Türkçe gazelleriyle Ahmet Paşa'nın kimi gazelleri arasındaki benzerlikler bu düşüncemize tanık olabilecek niteliktedir:

---

1 Bkz. Metnin İmlâ Özellikleri.

2 Aşık Çelebi, *Meşâʿirü'ş-şuʿarâ*, Millet Kütüphanesi, Pertev Paşa Kısmı, No: 440. v. 97b.

3 Ömer ibni Mezîd, *Mecmû ʿatü'n-nazâʾir*, yazılışı, H. 840 / M. 1436, TDK. Kitaplığı, No: Yazma A/155; Egirdirli Hacı Kemâl, *Câmiʿu'n-nazâʾir*, yazılışı, H. 918 /M. 1512, DTCF. Ktp., İ. Saip Ef. Kitapları No: 804–805; Köprülüzâde M. Fuad, *Millî Edebiyatın İlk Mübeşşirleri ve Divân-ı Türkî-i Basît*, İstanbul, 1928. s. 60'taki liste. Edirneli Nazmî, *Mecmaʿu'n-nazâʾir*, yazılışı, H. 945 /M. 1538'den önce Köprülüzâde M. Fuad, aynı eser, s. 63'te verilen liste.

Hâmidî'nin

Yār eger ḳılsa beni ḫār elümden ne gelür
Ve ger öldürse beni zār elümden ne gelür[1]

Ahmet Paşa'nın

Öldürür gözlerüŋ ey yār elümden ne gelür
Mest olupdur iki ḫūn-ḫār elümden ne gelür[2]

Hâmidî'nin

Varalım ol ṣanem-i gül-ʿıẕāra yalvaralım
Belā-yı firḳat elinden nigāra yalvaralım[3]

Ahmet Paşa'nın

Firāḳ u ḥasret elinden nigāra yalvaralum
Belā vü miḥnet ile rūzigāra yalvaralum[4]

Hâmidî'nin

Rāḥat olmadı dil ey rāḥat-ı cān sen gideli
Ġonçe-veş göŋlüme dar oldı cihān sen gideli[5]

Ahmet Paşa'nın

Kārbān-ı dil ü cān oldı revān sen gideli
Ne ġarīb olmışam ey mūniṣ-i cān sen gideli[6]

Hâmidî'nin

Ol perī-ruḫ ḳandayise bāġ u bustān andadur
Anadur cennet kim ol serv-i ḫırāmān andadur[7]

Ahmet Paşa'nın

Aġzı mercān dürcidür kim cevher-i cān andadur
Zülfî ʿaḳreb bürcidür kim māh-ı tābān andadur[8]

ve

Cām-ı laʿlin iste kim sermāye-i cān andadur
Küfr-i zülfin gözle kim mecmūʿ-ı īmān andadur[9]

---

1 Türkçe Şiirler, IX.
2 *Ahmed Paşa Divanı*, Prof. Dr. A.N. Tarlan, İstanbul, 1966, s. 160.
3, 5, 7- Türkçe Şiirler, XV., XXIV., XI.
4 ,6,8, 9- *Ahmed Paşa Divanı*, Prof. Dr. A.N.Tarlan, İstanbul, 1966, s. 247, 323, 151, 152.

matlalı gazellerinde görülen benzerlikler, aynı dönemde, aynı çevrede bulunmuş iki şair için tesadüf sayılamaz.

Ertaylan, incelemesinde[1], "Gazeliyyâtı arasında, bir murabbaı da vardır ki Rûşenîlerin, Fatihlerin ve daha bazı Türk şairlerinin yazmış oldukları

Vāy göŋül eyvāy göŋül vāy göŋül eyvāy göŋül

tercî-i murabba veya tercî-i muhammesleri bundan veya bu onlardan mülhemdir denilebilir" dedikten sonra bu murabbaın iki bendini vermiştir.

Edebiyatımızda "gönül" nakaratlı ilk murabbaın hangi şair tarafından yazıldığını söylemek güç; Hâmidî'nin Anadolu Türk şairlerini örnek aldığı ya da onların Hâmidî'ye uydukları düşünülebilir. Burada akla gelen bir üçüncü ihtimal ise, hepisinin İran edebiyatından başka bir şairi örnek almış olabilecekleridir. Edebiyatımızda aynı nakaratla yazılmış muhammesler de vardır. Bundan başka II. Bayezid'in aynı vezinle "gözüm" nakaratlı, Esrar Dede'nin değişik vezinle "dilim" nakaratlı muhammesleri de buna yaklaşırlar. Bu konuyu ayrı bir yazıda ele almak istediğimizden, Türk Edebiyatında bu nakaratla yazan şairleri anmakla yetineceğiz: Melîhî[2], Ahmet Paşa[3], Hacı Kemâl[4], Hafî[5], Yakînî[6], Halîlî[7], Avnî (Fatih)[8], Rûşenî[9].

Hâmidî'nin Türkçe Şiirlerinde Konular

Şair kasidelerinde ve gazellerinde, bu türlerin gerektirdiği konuları işlemiştir. Fatih'e yazdığı iki kasideden ilkinde, O'nu göklere çıkartır. İkincisinde ise, övgünün yanı sıra, sultandan uzak olmanın ezikliği, O'nun yüzünü görme isteği dile getirilmiştir.

Gedik Ahmet Paşa için yazdığı sekiz beyitlik şiir içten övgülerinin güzel bir örneğidir. Şair Vezir-i Azam Mehmet Paşa'ya yazdığı kasidede

---

1 KDMH, s. 64.

2 *Câmiʿu'n-nazâʾir*, DTCF. Ktp., İ. Saib Ef. Kitapları, No: 805, s. 660 ve *Melîhî*, M. Ergin, TDED., C. II, s. 1–2, İstanbul, 1948.

3 *Câmiʿu'n-nazâʾir*, (aynı yer) s. 658 ve *Ahmed Paşa Divanı*, Prof. Dr. A.N. Tarlan, İstanbul, 1966, s. 233.

4 *Câmiʿu'n-nazâʾir*, (aynı yer) s. 659.

5 " '(" ") s. 659.

6 " '(" ") s. 673.

7 " '(" ") s. 674.

8 *Fatih'in Şiirleri*, K.E. Ünsel, Ankara, 1946, s. 59.

9 *Divan-ı Dede Ömer Rûşenî*, DTCF. Ktp., M. Ozak, 1 1215, v. 74 b ve KDMH. s. 64.

övgüyü ikinci plana bırakarak, bahtsızlığından yakınır. Günün birinde birdenbire "devlet kapısından" uzaklaştırılacağını hiç düşünmediğini, bağışlaması için Paşa'nın elini öpmeğe geldiğini söyler, dualar eder.

Şair Türkçe gazellerinde aşkı, aşk derdine katlanmanın verdiği zevki, tabiat güzelliklerini dile getirmiştir. Kimi gazellerinde ise, Bursa'ya sürülme olayının yarattığı üzüntüler yankılanır.

Türkçe Şiirlerdeki Edebî Sanatlar

Divan şiirinde yer yer anlamdan daha çok önem kazanan edebî sanatları Hâmidî de kullanmıştır. Burada şairin edebî sanatlarla örülmüş beyitlerinden örnekler vermekle yetineceğiz.

Hâmidî'nin tenasüp, leff ü neşr, teşbih sanatlarını bir arada kullanarak yazdığı

Mehi gördüm gice yıldızlar içre
Benüm yārum gibi ḫūbān içinde
(XXII–6)

Göreli ḫaṭṭ u ruḫuŋı çemen-i ḫüsnüŋde
Dün ü gün seyr iderüz lāle vü reyḥān severüz
(XIV–2)

beyitleriyle, tenasüp ve tezat sanatlarını bir arada kullanarak yazdığı

Āşikārā dimezüz kimseye sırr-ı dehenüŋ
Kenz-i maḫfīdür anı biz daḫı pinhān severüz
(XIV–4)

ʿUşşāḳı mey-i laʿl-i lebüŋ serḫoş idüptür
Bu ortada men ayuḳam ey gözleri maḫmūr
(IV–4)

Çün leşker-i manṣūrı diler kesr-i eʿādī
Kanda ki varur fetḥ ile bir mülki cer eyler
(II–15)

beyitleri onun edebî sanatlar konusundaki ustalığını gösterir.

Şair,

Bu ki ārām idemez seyr ü sülūkinde felek
Ġarażı terbiyet-i ḥüsn-i bütāndur bilürem
(XVII-3)

örneğinde ise, hüsn-i talil ve tenasüp sanatını birlikte kullanmıştır.

Kimi beyitlerde anlam ve söz sanatları yan yana kullanılarak, ifadeye ayrı bir güzellik ve güç katılmıştır.

İksīr-i ġamı derd ile zerd eyledi yüzüm
Gör kim ġam-ı ʿışḳı nice toprakı zer eyler
(II-3)

Devlet virici destüŋi öpmek diler ancaḳ
Ümmīd ki düstūr vire luṭf ile destūr
(IV-23)

Dönmezem yār yolından ve ger inanmaz iseŋ
Ḫancerüŋ ile cigerüm yar elümden ne gelür
(IX-3)

beyitlerinde şairin teşbih, tenasüp ve cinas sanatlarını ustalıkla kaynaştırdığını görürüz.

Gül ḳulaḳ tutar u bülbül güle ḳarşu her ṣubḥ
Bu vefāsuz çemenüŋ vaṣfın oḳur defter ile
(XXI-5)

beyiti ise, teşhis ve intak, istiare ve tenasüp sanatlarının toplandığı güzel bir örnektir.

Çün mesned-i iḳbālde ẕātuŋ ola āmir
Çerḫ ü felek ü encüm ola emrüŋe meʾmūr
(IV-12)

beyitinde iştikak sanatının,

Ne saʿādetlüyimiş hindū-yı ḫāl-i siyehüŋ
Ki gül üstinde durur dāyim anuŋ ḫāb-gehi
(XXVII-4)

beyitinde teşbih ve istiare sanatının başarılı örnekleriyle karşılaşıyoruz.

Hâmidî,

Öldük bu derd-i hicrde hān ey Mesīḥ-dem
'Īsī lebüŋ durur niçün itmez devā bize
(XX-2)

Bu dār-ı ġurūr içre firāḳuŋda dilerdüm
Kim dāra çekem kendüzümi nite ki Manṣūr
(IV-20)

gibi beyitlerinde telmih sanatının şiire verdiği anlam ve hayal genişliğinden de yararlanmıştır.

Şairin,

Niçe dil ṣabr ide hicrān içinde
Niçe cān ġam çeke devrān içinde
Niçe aḳa gözümden ḳanlu yaşlar
Niçe bir yüze göŋlüm ḳan içinde
(XXIII-1,2)

biçimindeki tekrirli beyitleriyle, şiirin anlam gücünü ve ahengini artırdığını görüyoruz.

Hâmidî'nin şiirlerindeki bütün sanatları uzun uzun anlatmıyoruz. Yalnız, onun mecaz-ı mürsel, kinaye, irsal-i mesel, mubalağa, tariz, istifham ve nida sanatlarından da yararlandığını belirtmek istiyoruz.

Hâmidî'nin Türkçe Şiirlerinde Biçim Özellikleri

Nazım Şekli

Şairin kaside türünde yazdığı dört şiirden üçü, beyit sayısı, bölümleri ve konuları bakımından, divan şiirindeki kaside anlayışına uygundur. Yalnız övgü ve duadan oluşan sekiz beyitlik III. şiire kasidecik (kaside-beçe) demek doğru olur.

Metinler bölümünde görüleceği gibi şairin gazelleri, bu şiir türünün kurallarına uygundur. Beyit sayıları beş, altı ve yedi arasında değişmektedir.

Vezin

Hâmidî'nin yukarıdan beri sözünü ettiğimiz şiirlerde kullandığı kalıpları ve bu kalıplarla yazılmış şiirlerin numaralarını aşağıda veriyoruz:

Bahr-ı remel: Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün: III, V, VI, VII, X, XI, XIII, XVIII, XXV, XXVI, XXXIV; fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün: VIII, IX, XII, XIV, XVI, XVII, XXI, XXIV, XXVII, XXVIII, XXXI.

Bahr-ı muzari: mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün: XX, XXXIII; mef'ūlü fā'ilātün mef'ūlü fā'ilātün: I, XIX.

Bahr-ı müctes: mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün: XV.

Bahr-ı hezec: mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fa'ūlün: II, IV, XXX; mefā'īlün mefā'īlün fa-ūlün: XXII, XXIII, XXIX, XXXII.

Yukarıdaki sıralamadan anlaşılacağı üzere şair en çok bahr-ı remeli kullanmıştır. Hâmidî'nin aruzla Türkçe şiir yazmada başarılı olduğu söylenebilir. Çağdaşı olan ünlü Türk şairlerinde görülen aksaklıkları ondan beklememek insafsızlık olur.

Kafiye

Şair kasidelerinde aynı kafiyeyi birkaç kez kullanmıştır. Uzun kasidelerde, kafiyenin oldukça aralıklı olarak tekrarlanması hoş karşılanabilen bir durumdur. Hâmidî'nin on yedi beyitlik ilk kasidesinde "aya" kelimesi üç kez; yirmi altı beyitlik ikinci kasidesinde "güher", "neler" ve "nazar" kelimeleri ikişer kez; sekiz beyitlik övgüsünde "rah-ber" kelimesi iki kez; yirmi beş beyitlik son kasidesinde ise "nur" kelimesi üç, "mehcur" ve "meşhur" kelimeleri ikişer kez kafiye olarak kullanılmıştır.

Benzeri tekrarlar şairin gazellerinde de görülebilir. Örneğin: X. şiirde "yüzidür"; XXIV. şiirde "revan" kelimeleri ikişer kez tekrarlanmıştır. XXV. şiirdeki "şîrîn" kafiyesinin tekrarına "redd-i matla" gözüyle bakılabilir.

Şairin Türkçe kelimelerle kafiye yapması, divan şiirinde Türkçenin kullanılışına verilen önem bakımından büyük değer taşır. Hâmidî, tamamı iki yüz kırk beyit olan Türkçe şiirlerinin otuz beş beyitinde Türkçe kelimelerden kafiye yapmıştır. Şair Türkçe eklerden de yararlanmıştır. XXIX. şiir (gazel) deki kafiyelerin tümünün Türkçe kelime oluşu, hem şair hem de Türk dili açısından sevinilecek bir durumdur.

Hâmidî'nin otuz dört Türkçe şiirinden otuzunda redif bulunmaktadır. Bu şiirlerin yirmi tanesindeki redifler mısra sonlarında aynen tekrarlanan kelimelerden, on tanesindekiler ise, anlamı ve görevi aynı olan eklerden oluşmuştur. Bu durum Hâmidî'nin şiir yazmada kolaylık sağlayan rediften bol bol yararlandığını gösterir.

Rediflerde kullanılan kelime ve ekler, bir tek VII. şiirdeki, kişi adı "Mustafa" kelimesi dışında, bütünüyle Türkçedir.

Dil ve Anlatım Özellikleri

Hâmidî'nin şiirlerindeki dil, büyük ölçüde XV. yüzyıl Osmanlıcasının özelliklerini taşır. Bunun yanında kimi kelime ve eklerde Doğu Türkçesi özellikleri kendisini gösterir. Örnekler:

İksīr-i ġamı derd ile zerd eyledi yüzüm
Gör kim ġam-ı 'ışḳı nice *ṭopraḳı* zer eyler
(II–3)

'Āşıḳam 'āşıḳ u benden eger incinür ise
Şehrden *ḳava* beni yār elümden ne gelür
(IX–4)

Varalım ol ṣanem-i gül-'iẕāra yalvara*lım*
Belā-yı firḳat elinden nigāra yalvara*lım*
(XV–1)

Çün cānu*mız* 'adem ṭarafından çıḳardı baş
'Işḳuŋ senüŋ o demde didi merḥabā bize
(XX–5)

Dilüŋ yāḳūt-gūn *balıḳa* beŋzer
Kim oynar çeşme-i ḥayvān içinde
(XXII–3)

Ger 'afv ḳılsa luṭf ile suç u günāhu*mız*
Çoḳ yaşasun sa'ādet ile pādişāhu*mız*
(XXXIII)

Şair anlatıma güç kazandırmak için deyimlerden yararlanmıştır: "Külahını semaya atmak" (I–2), "dili uzun eylemek" (II–16), "baş oynamak" (VIII–5), "kapıdan kovulup bacadan girmek" (X–6), "kazanın dolup taşması" (XXIX–4) gibi deyimleri başarıyla kullanmıştır. Hâmidî, divan şiirinin aynı düşünüş ve hayale dayanan mazmunlarına da şiirlerinde yer vermiştir.

Bu şiirlerde Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin sayısı, o dönemin Türk şairlerinin şiirlerine göre değişiklik göstermez. Genellikle kasi-

delerde Arapça ve Farsça kelimeler ağır basar; fakat gazellerde Türkçe kelime sayısı kasidelerdekinden daha çoktur. Hâmidî'nin Türkçe şiirleri arasında tabiî ve sade Türkçe ile yazılmış beyitler de vardır. Hatta, kimi beyitler dil yönünden sade oldukları gibi, aruzun kulağa hoş gelmeyen imale ve zihaflarından da uzaktır.

Hâmidî'nin şiirleri sözdizimi açısından sağlamdır. Aşağı yukarı her beyitinde bir fiil, en azından, yargı bildiren bir fiilimsi, ya da isimle birleşerek yüklem yapan bildirme eki bulunmaktadır.

İmlâ Özellikleri

Elimizdeki şiirler, imlâ yönünden XV. yüzyılın harekesiz yazılmış eserlerine benzemektedir. Bütün Türkçe kelimeleri tarayarak saptadığımız imlâ özelliklerini aşağıda göstereceğiz:

Ünlüler

a ve e ünlüleri

a ünlüsü medli elif (آ), elif (ا) ve he (ه) harfleriyle karşılanmıştır. Harekesiz olarak yazılmış olan metinde bu sesi karşılamak üzere, önseste çoğunlukla medli elif (آ), daha az olarak da elif (ا) harflerinin kullanıldığını görüyoruz: açılur (آچيلور: VI–2), ağızlu (آغزلو: X–3), ağlaram (آغلرم XIII–4), aḳa (آقه : XXIII–2), ala (آله: IV–13), alṭunlu (آلطونلو: I–13), ancaḳ (آنجق: II–13), andan (آندن: V–5), aŋa (آكا: II–14), atar iseŋ (آتارساك : XXVIII–5), avuc (آووج : II–14), ay (آى : I–2), ayuḳam (آيوقم: IV–4), aza (آزه : II–13); alı (الى : V–5), ayağın (اياغن : VI–1), ayruḳ (ايرق : XXXI–2).

a sesini içseste elif (ا) ve he (ه) harfleri karşılar: atar (آتار: II–5), ayağuŋ (اياغك: XXXII–1), burada (بوراده: XII–3), çıḳardı (چقاردى: XX–5), daḫı (داخى: VI–3), dayansun (دايانسون: I–13), savaşdı (سواشدى: XXIX–3), ṭaşdı (طاشدى: XXIX–4), ṭoğanı (طوغانى: IV–14), ṭopraḳı (طپراق: XXXII–1); bacadan (باجهدن: X–6), Ḳablucada (قابلوجهده : VIII–7), tutasın (توتهسن: IV–22). İçseste yalnız, umar (اُمَر : XVIII–6) kelimesi üstün (َ) harekesiyle yazılmıştır. Bunun yanı sıra, hiç bir harf ya da işaret kullanılmayan yerler de vardır: bağlayan (بغلين: XXV–2), baḳ (بق: XXVIII–5), daḫı (دخى: IV–21), ḳanlu (قنلو: VI–4), ḳanda (قنده: II–14), örneklerinde görüldüğü gibi.

Sonseste *a* sesi genellikle he (ه) ile karşılanmış olmakla birlikte, birkaç örnekte bunun yerine elif (ا) kullanıldığı görülür: anda (آنده : VIII-2), ardınca (آردنجه : XII-4), balıḳa (باليقه XXII-3), baḳsa (باقسه: II-12). Sonseste he (ه) yerine elif (ا) kullanılan baŋa (بكا), saŋa (سكا), aŋa (اكا) kelimeleri hep gösterilen biçimlerde yazılmışlardır.

e sesinin, önseste hep elif (ا) harfiyle karşılanması olağandır: elinden (الندن: XI-3), eksildi (اكلسدى: XI-4), epsem (اپسم: XII-3), er (ار: VIII-5), evi (اوى: II-13), eyler (ايلر: I-14).

Bu ses, içseste kimi yerlerde elif (ا) ve he (ه) harfleriyle karşılanmış, çoğu yerlerde ise, hiç gösterilmemiştir: göreli (كورالى : IV-3), idelim (اداليم: XXI-6), neyleyelim (نيليالم: XII-1), sürelim (سوراليم: XV-2)[1]; bilevüz (بلەووز: XV-6), dimeyesin (دمەيەسن: II-23), gicede (كيجەده : IV-3), kesesin (كسەسن : XXX-2), nicesin (نجەسن: XIII-3), öldüresin (الدورەسن: XXXI-5); benden (بندن: IX-4), çekem (چكم: IV-20), çeri (چرى: VIII- 2), depredür (دپردور: XXI-3), dönmezem (دنمزم: V-5), eyledi (ايلدى: I-3), gelmedi (كلمدى : III-2), isteseŋ (استسنك: XV-7), kimseye (كمسيه: VI-5), neylesün (نيلسون: XXXI-4).

e'nin sonseste genellikle he (ه) harfiyle karşılandığını, birkaç kelimede ise, elif (ا) harfiyle yazıldığını görüyoruz: benümle (بنمله: XXIX-3), beŋzettüm ise بنكز تمّسه : XXVIII-4), bile (بله: IV-25), biline (بيلنه: IV-15, deŋizde (دنكيزده: II-4), devrülse (دورلسه: XXVI-4), gele (كله : XVIII-4), gidince (كدنجه: XIII-2), göndere (كندره : IX-5), nite (نته: IV-5), şöyle (شويله: I-17), üzre (ازره: I-16); girmege (كرمكا : XI-2), işigüŋe (اشيكوكا: IV-22)[2], izüŋe (ازكا: IV-6)[3], sürmege (سورمكا: IV-22), özge (اوزكا : V-6).

ı ve i ünlüleri

ı ünlüsü önseste yalnız ıraḳ (اراق: IV-19 ve XIX-4) kelimesinde görülüyor. İçseste ise, ya ye (ى) harfiyle yazılmış, ya da hiç göterilmemiştir: açılur (آچيلور: VI-5), balıḳa (باليقه: XXII-3), ḳapusına (قاپوسينه: XV-2), ṭoġrılıḳ ile (طغرىليقله: XXV-3), varıcaḳ (واريجق: XXI-7), yalvaralım (يلواراليم: XV-5), yaraşıḳı (ياراشيق: XVIII-2), yazıda (يازيده: IV-14); aḳıdur (آقدور: XXIV-3), ardınca (آردنجه: XII-4), ḳıl (قل: I-15), ḳılavuzluġı (قلاوزلغى: II-14), ḳızdurdı (قزدردى: IV-5), olmayınca (اولمينجه: V-2), ṣıdı (صدى: XXXI-3), yılduzlar (يلدوزلر: XXII-6).

1 Verilen örneklerde imale dolayısıyla elifli yazılış söz konusu değildir.

2 Bu kelimedeki elifli yazılış imale yüzündendir.

3 Bu kelime de imale yüzünden elifli yazılmıştır.

Sonseste hep ye (ى) ile gösterilen ı sesinin örnekleri şunlardır: alı (الى: V–5), attı (آتى : I–2), bağladı (بغلدى: XXV–1), daḫı (دخى: XXI–4), doluyı (دُلوي : II–4), ḳanı (قانى: XXXI–6), oğlı (اغلى: XXVI–1), şaşı (شاشى: XXX–1), ṭoğrı (طغرى: VIII–4),

i, önseste elif (ا) ya da elif-ye (اي) harfleriyle karşılanmıştır: ide (اده: I–12), it (ات: II–8), iledür (الدور: XVII–5), inüpdür (انپدور: IV–9), iŋen (اكن: XX–3), iŋleyiben (اكليين: XII–4), irerse (اررسه: II–24), ister (استر: XXX–4); itdi (ايتدى: XVIII–4), içer (ايچر: X–4), içi (ايچى: XXV–7), içinde (ايچنده: XXII–1), içün (ايچون: XIII–5), incinür ise (اينجينورسه: IX–4), incü (اينجو: II–4), işi (ايشى: X–5), işigine (ايشكينه: XI–5), itler (ايتلر: XXIX–3), izi (ايرى: X–1).

İçseste ye (ى) harfiyle gösterilmiş, ya da hiç gösterilmemiştir: bilin (بيلين: XXV–3), biniben (بنيبن: III–6), birini (بيريني: I–15), deŋiz (دنكيز: I–16), dilüŋ (ديلنك: XXII–3), dirilürse (دريلورسه: VIII–4), gice (كيجه: I–5), yüzin (يوزين: I–1); bildi (بلدى: XXXII–5), bile (بله: IV–25), biŋ (بنك: I–6), biz (بز : XIV–1), dir (در: I–5), dişlü (دشلو: X–3), gice (كجه: XIII–2), nice (نجه: II–3), sevindür (سوندور: XXIII–7), vir (ور: IV–6), yimezem (يمزم: I–6), yir (ير: I–11), yürise (يورسه: XVII–2), yüzin (يوزن: II–22).

Sonseste hep ye (ى) ile karşılanan *i* sesi, yalnız gördi (كرد: XXV–5). örneğinde harfsiz ve harekesiz olarak karşımıza çıkıyor. Bunun dışındaki örnekler şunlardır: beni (بنى: II–6), beri (برى: III–2), didi (ددى: XXXI–2), dili (ديل: II–16), gemi (كمى : XXVI–4), gördi (كوردى : I–11), gözi (كوزى : IV–11), kişi (كشى : XXI–7), ögrendi (اكرندى: XXXI–2).

Şiirlerde Farsça imlâ etkisiyle *-ı* ve *-i* yükleme eki, kimi yerlerde *e* ve *i* ünlüleriyle biten kelimelere koruyucu -y- ünsüzü getirilmeden, son harf üzerine konan (ٔ) hemze ile gösterilmiştir. Ḥâmidî'i (حامدىٔ: XIV–6), sūḫte'i (سوختهٔ: XXXI–7), bāde'i (بادهٔ: XXI–1), boyı (بوىٔ : XVI–1). Biz bu biçimde yazılanları metinde -y- koruyucu ünsüzüyle gösterdik.

o, ö, u, ü ünlüleri

o önseste elif-vav (او), ötreli elif (اُ) ya da yalnız elif (ا) harfleriyle karşılanmıştır: ol (اول: I–1), ola (اولا: IV–11), oḳ (اوق: XXVIII–5), orada (اوراده: XV–3), otı (اوتى: IV–5), oynar (اُيز: XXII–6); olmaz (اُلمز: V–1), olup (اُلوپ: II–17), olur (اولر: III–5), ortada (اُرتده: IV–4); oğlan (اغلان: XIV–5), oğlı (اغلى: XXVI–1), olur (الور: II–13), oṭur (اطور: XII–3).

İçseslerde ise *o* sesini karşılamak için çoğu vav (و) harfi kullanılmış, kimi yerlerde ise, harf ya da hareke kullanılmamıştır: boyı (بويى: XVI–1), çoḳ (چوق: XXXIII–1), doldı (دولدى: XXIX–4), dolaşdı (دولاشدى: XXIX–1), doluyı (دولويى: II–4), ḳomadı (قومدى: IV–21), ḳonsa (قونسه: VIII-2), n'ola (نوله: VII–4), soluŋdan (سولوكدن: III–6), ṭoğanı (طوغانى: IV–14), tozı (توزى: X–1), yol (يول: IV–6); ḳonar (قنر: VII–1), ḳondı (قندى: VII–6), ṭoğrı (طغرى: VII–4), ṭopraḳ (طپرق : II–24).

ö ünlüsünün önseslerdeki yazılışı da, *o* ünlüsü gibi, elif-vav (او), ötreli elif (اُ) ya da yalnız elif (ا) harfleriyledir: öldük (اولدك: XX–2), öŋinde (اوكنده: II–14), öpmek (اوپمك: IV–23), özge (اوزكا: V–6); öldürme (اُلدورمه: XXVII–5); ögrendi (اكرندى: XXXI–2), öldüresin (اولدورهسن: XXXI–5), ötrü (اترو: XIV–6).

İçseslerde ise, *ö* ünlüsü ya vav (و)la yazılmış, ya da hiç bir harf ve hareke konulmadan bırakılmıştır. Ancak, görünür (كُرونور : IV–3) örneğinde ötre (ُ) kullanılmıştır: döne (دونه: VIII–6), göŋül (كوكل : II–5), gör (كور: II–3), gözde (كوزده: VIII–2), sözi (سوزى: I–22), şöyle (شويله: XXVIII–3).

u ünlüsü önseslerde, elif-vav (او), ötreli elif (اُ) ya da elif (ا) harfleriyle karşılanmıştır: ulaşdı (اولاشدى: XXIX–1), urur (اورور: XVIII–6); uğurlu (اغورلو: III–2), umdum (امدم: XVIII–3), unuda (انوده: XXXI–1), uzun (اوزن: II–16); umar (اُمر : XVIII–3).

İçseslerde vav (و) la, harf ya da hareke kullanılmadan yazılmıştır, ḳulaḳ (قُلَق : XXI–5) kelimesi hareke almış tek örnektir. açuban (آچوبن: XV–3), alṭunlu (آلطونلو: I–13), alur (آلور : I–3), anuŋ (آنوك: II–23), avuc (آووج : II–24), ayuḳam (آيوقم: IV–4), bunda (بونده: VIII–4), bulaşdı (بولاشدى: XXIX–5), dayansun (دايانسون: I–13), dut (دوت: XXXI–6), ḳapudan (قاپودن: IV–4), ḳılavuzluğı (قلاوزلغى: II–14), suç (سوچ: XXXIII–1), tutuşur (توتشر: XVIII–5), vura (وورە: XVI–4).

u ünlüsü sonseslerde hep vav (و) ile gösterilmiştir: ağızlu (آغزلو: X–3), ḳanlu (قنلو: VI–4), ḳarşu (قارشو: XXI–5), mutlu (موتلو: XXII–2), saru (سارو: IV–22), su (سو: XXIV–3), şu (شو: IV–14).

ü ünlüsü önseslerde hep elif (ا) le yazılmıştır: üstüme (استومه : XIX-2), üstinde (استنده: VIII–3), üzre (ازره: I–16).

İçseslerde ya vav (و) la, ya da harf ve hareke kullanılmadan yazılmış. Yalnız, güneşüŋ (كُنشُك : II–7), örneğinde ötre (ُ) kullanılmıştır. bilevüz

(بلەووز: XV–6), bilürem (بلورم: XVI–1), bütün iken (بتونكن: XV–4), dükenmez (دوكنمز: I–3), dün (دون: XIV–2), düşdi (دوشدى: XIX- 2), içün ايچون: IV–5), yüregüm (يورگم: II–4), yürise (يورسه: XXVII- 2), yüzi (يوزى: X–1), yüzer (يوزر: XVIII–6).

Sonseste ise, hep vav (و) la karşılanmıştır: delü (دلو: XXIX–1), dürlü dürlü (درلو درلو: XXV–6), incü (اينجو: X–3), kendü (كندو : IX–5), dişlü (دشلو: X–3), yüzlü (يوزلو: XIII–2).

Ünsüzler

Ünlülerin imlâsında görüldüğü gibi, metnimizin ünsüzlerinin yazılışlarında da birlik yoktur. b (ب) - p (پ), c (ج) - ç (چ), d (د) - t (ط-ت), s (س) -ṣ (ص) ve ŋ (نك-ڭ) ünsüzlerinin yazılışları kimi yerlerde Arap ve Fars, kimi yerlerde ise, Eski Osmanlıca ve Doğu Türkçesi imlâlarının etkisiyle değişik görünüştedir.

b-p ünsüzleri

Şiirlerde Türkçe kelimelerin önseslerinde p (پ) ye yalnız par par (پرپر: XVIII–5), örneğinde rastlıyoruz. İçseslerde daha çok p (پ) ünsüzü kullanılmıştır: Ḳablucada (قابلوجەده: VIII–7); idüptür (ادپتور: IV–4), inüpdür (انپدور: IV–9), ḳapudan (قاپودن: IV–19), kirpügüm (كرپكوم: IX–2), öpmek (اوپمك: VI–1), ṭoprak (طپرق: II–24), virüpdür (وريدور: XX–6).

Sonseslerde hem b (ب), hem de p (پ) kullanılmıştır. idüp (ادب: XV–2), tutub (توتب: XVIII–4); alup (آلپ: : II–24), olup (اولوپ: II–17), sürüp (سورپ: II–22).

c - ç ünsüzleri

Bu ünsüzlerin içseslerindeki yazılışlarında belirli bir ölçü yoktur: ança (آنچه: XXXI–5), bunça (بونچه: XXXI–2), niçe (نچه : IV–6), örnekleri yanında, nice (نجه: II–3), nicesin (نجەسن: XIII–2), yazılışları da görülmektedir. Sonseste ise, avuc (آووج: II–24) ve suç (سوچ: XXXIII–1) yazılışlarıyla karşılaşıyoruz.

d - t ünsüzleri

Bu ünsüzlerin kullanılışları XV. yüzyıl Osmanlı metinlerinde görülen şekillere pek uymaz. Kimi yerlerde ṭ (ط)'nın tonlulaşarak: dağda (داغده: II–21), doldı (دوللى: XXIX–4) yazılışlarının ortaya çıktığı görülür.

Doğu Türkçesi etkisiyle, Osmanlıcadaki d (د) tonlu ünsüzünün tonsuz olarak yazılışına rastlıyoruz: otı (اوتى: IV–5), attı (آتّى: I–2), beŋzettümse (بنكزتّمسه: XXVIII–4). -dur bildirme ekinin hem tonlu hem de tonsuz ünsüzle yazılması da önemlidir: idüptür (ادپتور: IV–4), görüpdür (كورپدور : XXXI–3). Yine aynı sebeple ṭ (ط) yerine t (ت) kullanıldığını görürüz: tozı (توزى: X–1), tutasın (توتهسن: IV–22), tutuşur (توتشر: XVIII–5). Bunların yanısıra ṭ (ط)lı yazılışlar da vardır: ṭaşa (طاشه: II–7), ṭaşdı (طاشدى: XXIX–4), ṭoğrı (طغرى: VIIII–4), ṭopraḳ (طپرق : II–24).

g ünsüzü

Hâmidî'nin Türkçe şiirlerinde bu ünsüz için keşideli kef (گ) kullanılmamış, Arap alfabasindeki kef (ك), k ve g ünsüzleri yerinde kullanılmıştır: geldi (كلدى : XXI–1), gice (كجه: XIII–2), gider (كدر: XIII–5), gördüm (كوردم: XXII–6); kim (كم : VIII–4), kirpügüm (كرپكوم : IX–2), kişi (كشى: I–12), kendü (كندو: IX–5), kesdi (كسدى: XX–3).

ŋ ünsüzü

Şiirlerde bu ünsüzün yazılışında da birlik yoktur. Kef (ك), üç noktalı kef (ݣ) ve Doğu Türkçesi etkisiyle nun-kef (نك) olmak üzere üç ayrı yazılışla karşılaşıyoruz: anuŋ (آنوك: II–23), senüŋ (سنوك: XXXII–2), göŋül (كوكل: XXVIII–3), yoluŋda (يولكده: XXII–7), aŋa (اكا: VII–3); ayuŋ (آيكݣ: XXVIII–1), baŋa (بكا: II–8), didüŋ (دد ك: XIV–6); beŋzer (بنكزر: XXII–3), biŋ (بنك: I–6), deŋiz (دنكيز: I–16), dilüŋ (ديلنك: XXII–3), isteseŋ (استسنك: XV–7), Taŋrıdan (تنكريدن: IV–9), yeŋi (ينكى: I–16).

s ünsüzü

Türkçe kelimelerde s (س) ve ṣ (ص) harfleriyle karşılanmış olan bu ünsüzün yazılışında da belli bir ölçü yoktur. Kimi yerlerde Doğu Türkçesinin etkisiyle ṣ (ص) yerine s (س) kullanıldığı görülür. Bunun yanı sıra, s (س) yerine ṣ (ص) lı yazılışlara da rastlanır: sağ (ساغ: III–6), soluŋdan (سولوكدن: III–6), su (سو : XXIV–3), savaşdı (سواشدى : XXIX–3), saru - ṣaru (سارو صارو: IV–22 ve IV–6), ṣanur (صانور: XXVIII-3), ṣaṭaşdı (صاطشدى: XXIX–2), ṣıdı (صدى: XXXI–3).

Başka Özellikler

Hâmidî'nin Türkçe şiirlerinde şedde (ّ) işareti iki kelimede kullanılmıştır (آتّى : I–2), beŋzettümse (بنكزتّمسه: XXVIII–4).

Arapça kelimelerde içsesteki hemzelerin (ـٔ) yerine hep ye (ی) kullanılmıştır: fāyiż (فایض: I–17), fāyide (فایده: II–21), dāyimā (دایما: X–5).

Farsça tamlama kesresi, bir yerde, gerekli olmadığı halde ye (ی) ile yazılmıştır: ḥāl-i ḫālüŋ (حالی خالڭ: XXII–2).

Sancak kelimesi Türkçe olduğu halde *sulṭān* ve *devlet* kelimeleriyle Farsça tamlama kurmuştur: sancaḳ-ı devlet (سنجق دولت: VII–3), sancaḳ-ı sulṭān (سنجق سلطان: III–4). Bir yerde Türkçe *kim* soru zamiri yerine, hiç bir zorunluluk yokken, Farsçası kullanılmıştır: kiyem (کیم: XXVII–3).

Metinde aynı fiilin iki ayrı yazılışıyla karşılaşıyoruz: urur (اورور: XVIII–6), vurur (وورور: IV–5), vura (ووره: XVI–4).

Şiirlerde birinci tekil kişi zamiri hem men (من: I–5), hem de ben (بن : V–3), biçiminde kullanılmışsa da, daha çok men (من) şeklinin kullanıldığı görülmektedir.

Ḳov- fiilinin ḳav- olarak kullanılması ise, Doğu Türkçesine özgü bir durumdur: ḳava (قاوه: IX–4), ḳavasın (قاوه‌سن: X–6).

Kimi yerlerde k tonsuz ünsüzü, iki ünlü arasında bulunduğu halde tonlulaşmamıştır: balıḳa (بالیقه: XXII–3), çoḳa (چوقه: II–23), ṭopraḳı (طپراقی: II–3, 24), yaraşıḳı (یاراشیقی : XXVIII–2).

-uban, -üben ulaç ekinin *-iben* biçiminde kullanıldığı yerler de vardır: biniben (بنیبن: III–6), iŋleyiben (اڭلییبن: XII–4). Yine bunun gibi, *-alı -eli* eki birinci tekil kişi çekim ekiyle birleşince, Osmanlıcada alışılagelmiş *-alum, -elüm* yerine, küçük ünlü uyumuna bağlı olarak, *-alım -elim* biçiminde yazılıyor: sürelim (سورالیم: XV–2), yalvaralım (یالوارالیم: XV–5).

Sonuç olarak diyebiliriz ki, şairin kaleminden çıkmış olan bu yazma nüsha, kimi kelimelerin iki ayrı biçimde yazılması, kimilerinin Doğu Türkçesi özelliği taşımaları ve Osmanlı imlâsından ayrılan yönleri bulunması gibi nedenlerle daha da incelenmeğe değer.

TÜRKÇE ŞİİRLER

I

141b (s. 279)[1] ḲAṢĪDE'Ī Be-ZEBĀN-I TÜRKĪ, HEM Der-MEDḤ-İ PĀDİŞĀH-I İSLĀM ḪALLEDE 'ÖMREHU ve DEVLETEHU

Mef'ūlü fā'ilātün mef'ūlü fā'ilātün

1 Ol gül ki beŋzedürler ḥüsn ile yüzin aya
Gün yüzi muṣḥafından ḳadr iledür bir āye

2 Tā aya nisbet itdüm ḫurşīd-i ṭal'atını
Attı külāhını ay bu şādīden semāya

3 Yüzini görmeyince ġam ẓulmeti dükenmez
Ḫurşīd eger görünmez alur cihānı sāye

4 Ḳılsa naẓar irişür göŋlüme tīr-i ġamze
Sulṭān naẓar ḳılursa devlet irür gedāya

5 Men itmezem şikāyet hicr-i ruḫuŋdan ammā
Her gice peyk-i āhum aḥvālümi dir aya

6 Hicrān eger ḳılursa cānuma ḳaṣd biŋ kez
Bir zerre yimezem ġam şükr eylerem Ḫudāya

7 Ġamdan penāh iderem ol şāh sāyesine
Kim sāyesi virüpdür fer sāye-i hümāya

8 Ol ḫüsrev-i zamāne ol gevher-i yegāne
Kim Rūmdan irişdi āvāzesi Ḫıṭāya

9 Sulṭān Muḥammed ibni sulṭān Murād-ı Ġāzī
K'elḳābını felek dir ḫurşīd-i çerḫ-pāye

10 Çeşm-i kevākib içün ḫurşīd ḫāk-i rāhı
Bu hāven-i zer içre her gün ider ṣılāye

11 Çün gördi yir yüzinde naḳş-ı süm-i semendi
Teşbīh ḳıldı ḫurşīd cām-ı cihān-nümāya

1 Okurların hem yazmadan, hem de tıpkıbasımdan yararlanabilmeleri için, önce elyazmasındaki varak numarasını, sonra da ayraç içinde, tıpkıbasımdaki sayfa numarasını veriyoruz.

12 Şāhā seni güneşe nisbet şunuŋ gibidür
Kim bir kişi güneşi nisbet ide Sühāya

13 Ḫurşīdi zīr-i destüŋ eyledi çerḫ-i aṭlas
Tā devletüŋ dayansun alṭunlu müttekāya

14 Ay ile gün bilürler kim Ḥāmidî-i miskīn
Dāyim du'ālar eyler sen şāh-ı meh-liḳāya

142a(s.280) 15 'Uşşāḳı zinde ḳılduŋ cūd ile her birini
Luṭf ile hem naẓar ḳıl bu rind-i bī-nevāya

16 Tā yeŋi ay gemisi yürür bu deŋiz üzre
Baḥr-ı kefüŋ cihānı tā ġarḳ ider 'aṭāya

17 Ebr-i kefüŋ hemīşe tā ḥaşr fāyıż olsun
Şöyle ki tāze tutsun āfāḳı aydan aya

II

ḲAṢĪDE-İ DĪGER-İ TÜRKĪ HEM Der-MEDḤ-İ ḤAŻRET-İ PĀDİŞĀH-I İSLĀM ḪALLEDE 'ÖMREHU ve DEVLETEHU

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fa'ūlün

1 Her ṣubḥ ki gül yüzine göŋlüm naẓar eyler
Cān bülbüline bāġ-ı cināndan ḫaber eyler

2 Göŋlümde ḳaçan ẕikr iderem ḳand-i lebini
Ney gibi ser-ā-pāy vücūdum şekker eyler

3 İksīr-i ġamı derd ile zerd eyledi yüzüm
Gör kim ġam-ı 'ışḳı nice ṭopraḳı zer eyler

4 Mihri yüregüm ḳanı ḳılur incü gözümde
Gün pertevi deŋizde doluyı güher eyler

5 Her tīr kim ol ġamze benüm göŋlüme atar
Bī-çāre göŋül ḳarşuda sīnem siper eyler

6 Yaġmaladı ṣabr u ḫıredüm yaḳdı beni zār
Pervāneye gör şem'-i ruḫuŋ kim neler eyler

7 Çün yaḳdı beni göŋli sevindürdi raḳībüŋ
Gör bu güneşüŋ nūrı ki ṭaşa eser eyler

8 Raḥm it baŋa ey şūḫ ki göŋlüm gice gündüz
Vaṣf-ı ḫaṭ u ḫadd-i şeh-i Cemşīd-fer eyler

9 Ḫurşīd-i zamān şāh-ı cihān ḫüsrev-i ġāzī
Ki‿elḳābını gerdūn şeh-i ʿālī-güher eyler

10 Sulṭān-ı selāṭīn-i zamān Şāh Muḥammed
Kim salṭanat-ı memleket-i baḥr ü ber eyler

142b (s.281) 11 Ol luṭf u kerem kānı ki bu devr-i zamānda
Ḫurşīd felekde ġażabından ḥaẕer eyler

12 ʿĀlemde kime kim naẓar-ı mihr ile baḳsa
Yüzini şeref mesnedi üzre ḳamer eyler

13 Gün muḥterıḳ olur naẓar-ı ḳahrı dilerse
Gerdūnda evi ḫışm ile zīr ü zeber eyler

14 Baḫt u ḫıred ü devlet ile ḳanda varursa
Öŋinde ḳılavuzluġı fetḥ u ẓafer eyler

15 Çün leşker-i manṣūrı diler kesr-i eʿādī
Ḳanda ki varur fetḥ ile bir mülki cer eyler

16 Ger ḫasm ḫilāf ile uzun eylese dili
Naḫl-i ḳadini lāyıḳ-ı tīr ü teber eyler

17 Ḫurşīd-i cihān-gīr seg-i kūy ile her gün
Hem-serlik ile rāżī olup ser-be-ser eyler

18 Şāhā bu vefā-dār ḳuluŋ Ḥāmidī ol kim
Saŋa dil ü cān ile duʿā-yı seḥer eyler

19 Bülbül gibi medḥüŋ dir iken bu felek anı
Hicrüŋde niçün gül gibi ḫūnīn-ciger eyler

20 İnṣāfını gör bu felek-i sifle-nüvāzuŋ
Kim ehl-i hüner ḥaḳḳına her dem neler eyler

21 Ṭāliʿ çü rücūʿ itse hüner fāyide virmez
Baḫt olmasa gün daġda laʿli ḥacer eyler

22 Bī-çāre niyāz ile yüzin ḳapuŋa sürüp
Ḥālini dir ey şāh u sözi muḫtaṣar eyler

23 Maḳṣūdı anuŋ yüzüŋi görmek durur ancaḳ
Aza vü çoḳa dimeyesin kim naẓar eyler

24 Ḳapuŋdan aŋa ger bir avuc ṭopraḳ irerse
Ṭopraḳı alup şevḳ ile kühl-i başar eyler

25 Tā encümine nūr virür şāh-ı kevākib
Tā ḳutb mücāvir olur u meh sefer eyler

143a (s.282) 26 Yā Rab ebedī ḳıl bu şehüŋ devlet ü 'ömri
Zīrā ki cihānda heme dem ḫayrlar eyler

III

Der-MEDḤ-İ ḤAZRET-İ BEGLERBEGİ AḤMED PAŞA BA'D Ez-MÜRĀCA'AT Ez-SEFER-İ ŞEHR-İ KEFFE

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Ey mülāzımlar saŋa fetḥ ile iḳbāl ü ẓafer
Ḳanda kim varsaŋ saŋa Ḫıżr nebīdür rāh-ber

2 Devr-i Ādemden beri dünyāya ey kişver-küşā
Bir uğurlu sencileyin gelmedi gelmeyiser

3 Pādişāhuŋ himmetiyle ey şeh-i ṣāḥib-ḳırān
Sen alursın ḳanda kim vardur cihānda ḳal'alar

4 Sancaḳ-ı sulṭān senüŋle yaraşur kim dünyāda
Nireye varsaŋ cihānı fetḥ idersin ser-tā-ser

5 Bir mübārek yüzlü serversin ki devletlü olur
Pādişeh ḳatında her kim bulsa senden bir naẓar

6 Ḫıżr ile İlyās ikisi sağ u soluŋdan yürür
Çün semendüŋe biniben idesin 'azm-i sefer

7 Ḥāmidī-i bī-nevā cāndan du'ācuŋdur senüŋ
Ṣıdḳ ilen 'ömrüŋ uzunlığı diler şām u seher

8 Görmesün ḫurşīd-i iḳbālüŋ cihān içre zevāl
Devletüŋ yılduzına olsun sa'ādet rāh-ber

IV

150a (s.296) ḲAṢÎDE-İ TÜRKİYYE HEM Der-MEDḪİ ṢĀḪİB-İ A'ẒAM İFTİḪĀRÜ'L- VÜZERĀ MUḪAMMED PAŞA MEDDE 'ÖMREHU ve DEVLETEHU

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fa'ūlün

1 Ey nergis-i mestüŋle ruḫuŋ "nūrun 'alā nūr"
'Uşşāḳ ruḫuŋ görmek ile gül gibi mesrūr

2 Bu devr-i zamān içre güzeller begi sensin
Kim ay gibi şehrdesin ḥüsn ile meşhūr

3 Ḫaṭṭuŋla ḫadüŋi göreli ḫalḳa direm kim
Gicede görünür gözüme bir ṭabaḳ-ı nūr

4 'Uşşāḳı mey-i la'l-i lebüŋ serḫoş idüptür
Bu ortada men ayuḳam ey gözleri maḫmūr

5 Tā göŋlümi büryān ide hicrüŋde ġam içün
'Işḳuŋ otı ḳızdurdı tenüm nite ki tündūr

6 Yol vir ki izüŋe süreyin ṣaru yüzümi
Devletlü işigüŋden olam men nice mehcūr

7 Hicrān gelesi ḥażret-i Paşaya direm kim
Ehl-i naẓara ṭal'atıdur luṭf ile manẓūr

8 Paşa-yı felek-ḳadr Muhammed Çelebi kim
Ḳıldı kerem ü 'adl ile yir yüzini ma'mūr

9 Taŋrıdan aŋa raḥmet inüpdür bu cihānda
Kim işigi cennet durur u ḳullarıdur ḥūr

10 Ey fażl ile vü 'adl ile her mülkde ma'rūf
Vey cūd ile vü beẕl ile her şehrde meşhūr

11 Sen taḫt-ı vezāretde sa'ādetlü güneşsin
Kim görimeye devletüŋi gözi ola kūr

12 Çün mesned-i iḳbālde ẕātuŋ ola āmir
Çerḫ ü felek ü encüm ola emrüŋe me'mūr

13 Eflākde medḥüŋi oḳur şevḳ ile Zühre
Her ṣubḥ kim ala eline çeng ile ṭanbūr

14 Ẓulm ehlini şu resme zebūn eyledi ʿadlüŋ
Kim masḫara tutar ṭoġanı yazıda ʿuṣfūr

15 Her kim kemer-i kīnüŋi baġlar ise Behrām
Ḳaṣṣāb gibi vurur anuŋ biline sāṭūr

150b (s.297) 16 Sen Āṣaf-ı s̱ānīsin ü devletlü ḳapuŋda
Āṣaf gibi yüz var ola her gün saŋa müzdūr

17 Āṣaf-ṣıfatā Ḥāmidī-i sūḫte-ḫāṭır
Kim ḫaylī zamāndan beri meddāḥ ḳuluŋdur

18 Bu maʿnī anuŋ fikrine gelmezdi ki bir gün
Nā-gāh bu devlet ḳapusından ola mehcūr

19 Çeşm-i bed-i eyyām u ḳażā ʿāḳıbetü'l-emr
Ḳapudan ıraḳ itdi beni ḫaste vü maḳhūr

20 Bu dār-ı ġurūr içre firāḳuŋda dilerdüm
Kim dārā çekem ḳendüzümi nite ki Manṣūr

21 Ümmīd-i viṣālüŋ ḳomadı kim ʿadem olsam
Tā bir daḫı görsem meger ol ṭalʿat-ı pür-nūr

22 Saru yüzümi işigüŋe sürmege geldüm
Ümmīd budur kim tutasın luṭf ile maʿẕūr

23 Devlet virici destüŋi öpmek diler ancaḳ
Ümmīd ki düstūr vire luṭf ile destūr

24 Tā gāh ḫazān olsa cihān içre vü geh yaz
Mādām ki tesbīḥ ide her dāne-i engūr

25 Envāʿ-ı saʿādet bile yaşuŋ uzun olsun
Taḫt üstine baḫtuŋdan ola çeşm-i bedān dūr

V

(Gazel)

180b (s.355) Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Niçün ey meh cennet-i kūyüŋde bār olmaz baŋa
Niçün evvelki gibi hīç iʿtibār olmaz baŋa

2 Derd ü hicrüŋde baŋa yār olmadı ṣabr u ḳarār
Sen baŋa yār olmayınca kimse yār olmaz baŋa

3 Ben ḳaçan görsem seni kendümi aṣlā bilmezem
Baḫt yār olmadıġıyçün iḫtiyār olmaz baŋa

4 'Işḳuŋuŋ yolında Manṣūram veli nā-pāydār
Ey dirīġā kim bu devlet pāydār olmaz baŋa

5 Ger nigār itsün alı ḳanumdan andan dönmezem
Dimesünler kim meger mihr-i nigār olmaz baŋa

6 Ḥāmidī'den ger ḳabūl olsa dehānuŋ vaṣfını
Bundan özge bu cihānda hīç kār olmaz baŋa

VI

(Gazel)

182a (s.358) Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Ol mehüŋ ayaġın öpmek nāz u ni'metdür baŋa
Yüzümi izine sürmek 'ızz ü devletdür baŋa

2 Açılur göŋlüm hevāsı ġamzesinden ṣansaŋa
Ġamzesinüŋ oḳları bārān-ı raḥmetdür baŋa

3 Ḳanda varur rāḥat olmaz yār cevrinden ḳaçan
'Işḳuŋuŋ yolında bu daḫı naṣīḥatdur baŋa

4 Ḳanlu yaşumdan şarāb-ı nāb u nālemden rebāb
Firḳatüŋde her biri 'ıyş ile 'işretdür baŋa

5 Şekve ḳılmaz Ḥāmidī ol bī-vefādan kimseye
Dōstdan cevr ü cefā mihr ü maḥabbetdür baŋa

VII

(Gazel)

182b (s.359) Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Bāġ-ı cān naḫlisin ey serv-i ḫırāmān Muṣṭafā
Ruḫları gül lebleri la'l-i Bedaḫşān Muṣṭafā

2 Serv ḥayrān ḳala şimşād ḳadinüŋ luṭfına
Ger ḳılursa nāz ile gülşende seyrān Muṣṭafā

VI/2 ṣansaŋa: metinde " صانسنكه " biçiminde yazılmıştır.

3 Sancaḳ-ı devlet gibidür ḳaddi ol meh-çihrenüŋ
Ol sebebden dirler aŋa şāh-ı ḫūbān Muṣṭafā

4 Ṣūret ü ma'nīde çün ol dil-rübā maḥbūbdur
'Āşıḳa n'ola ḳılursa luṭf u iḥsān Muṣṭafā

5 Ehl-i 'irfān içre gülzār-ı cemālüŋ vaṣfına
Ḥāmidī gibi bulunmaz bir ḫoş-elḥān Muṣṭafā

VIII

(Gazel)

215 b (s.425) Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Dōstuŋ ḳaddi ḫayāli giceler cānda ḳonar
Cānda ger ḳonmasa ol serv-i revān ḫanda ḳonar

2 Gözde ḳonsa ne 'aceb ḫayl-i ḫayāli ḫaṭınuŋ
Ḫanda kim āb-ı revān olsa çeri anda ḳonar

3 Yā Rab ol ḫāl-i ruḫ u la'l-i lebi Ḫıżr mı kim
Geh gül üstinde vü geh çeşme-i ḥayvānda ḳonar

4 Kim ḳadüŋ 'ışḳıyile bunda dirilürse bu gün
Ṭoġrı bundan çü gide ravża-i rıżvānda ḳonar

5 Zülfüŋe girdi göŋül 'ışḳ ile baş oynamaġa
Kim bahādır olan er gicede meydānda ḳonar

6 Göŋlüme ḳondı ġam-ı 'ışḳı pes ez-ḳatl-i raḳīb
Şeh seferden çü döne fetḥ ile eyvānda ḳonar

7 Hicr ile Ḥāmidī ger Ḳabluca'da ḳonsa n'ola
Derd ile bülbül-i şūrīde gülistānda ḳonar

IX

(Gazel)

216a (s.426) Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Yār eger ḳılsa beni ḫār elümden ne gelür
Ve ger öldürse beni zār elümden ne gelür

2 Kirpügüm yazdı ciger ḳanı‿ile saru yüzüme
Mācerā-yı dil-i ḫūn-ḫār elümden ne gelür

3 Dönmezem yār yolından ve ger inanmaz iseŋ
Ḫancerüŋ ile cigerüm yar elümden ne gelür

4 ʿĀşıḳam ʿāşıḳ u benden eger incinür ise
Şehrden ḳava beni yār elümden ne gelür

5 Kendü kūyinden eger Ḥāmidī-i suḫteyi
Göndere Bursa'ya, Ḫānkār elümden ne gelür

X

(Gazel)

216a (s.426) Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 ʿĀşıḳuŋ ʿıydi ḳamer devrinde yāruŋ yüzidür
Çeşm-i cānuŋ sürmesi dil-dāruŋ izi tozıdur

2 Ol perīnüŋ ḳametini ger elif dirsem n'ola
Çün ḫaṭıdur āyet-i ḫūbī vü muṣḥaf yüzidür

3 Sāġarı ʿaḳs-i lebinden laʿl ü yāḳūt eyleyen
Ol şeker aġızlu incü dişlü hem kendüzidür

4 Ḫaṭṭuŋ üzre ḫālüŋ içer cām-ı laʿlüŋ ṣanasıŋ
Ḳubbe-i fīrūze-rengüŋ ḫüsrev-i fīrūzıdır

5 ʿAks-i ruḫsāruŋ çerāġı göŋlümi rūşen tutar
Dāyimā şemʿuŋ işi meclisde cān efrūzıdur

6 Ger ḳapuŋdan ḳavasın şevḳ ile girür bacadan
Cān-ı maḥzūnum ki ʿışkuŋ murġ-ı dest-āmūzıdur

7 Ol ki çeşm-i ebrden her ṣubḥ bārān yaġdurur
Firḳatüŋde Ḥāmidī'nüŋ nāle-i dil-sūzıdur

XI

(Gazel)

216b (s.427) Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ol perī-ruḫ ḳandayise bāġ u bustān andadur
Andadur cennet kim ol serv-i ḫırāmān andadur

X/4 ṣanasıŋ: metinde " صانەسنكە " biçiminde yazılmıştır.

2 İster iseŋ ey göŋül meydān-ı ʿışḳa girmege
Zülf ü ḫālin gözlegil kim gū vü çevgān andadur

3 Hicr elinden çün teni terk itdüŋ ey cān var aŋa
Ḫarmen-i cān andadur kim māh-ı tābān andadur

4 Ey ki dirsin hicrde derd-i dilüŋ eksildi mi
Eksilür mi derd-i dil hergiz çü dermān andadur

5 Ol cefācıdan şikāyet ger idersin Ḥāmidī
Devletüŋ işigine yüz sür ki sulṭān andadur

XII

(Gazel)

216b (s.427) Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Didiler şehrden ol māh-ı vefā-dār gider
Dōstlar neyleyelim çāre nedür yār gider

2 Żaʿf-ı ḥālümden eger ḫaste tenüm bunda ḳalur
Terk ider cān tenümi vü dil-efgār gider

3 Ṣabr ḳıl epsem otur yār gelince didiler
Dil nice ṣabr ide burada çü dil-dār gider

4 Bu nücūm-ı felekī maḥmili ardınca gice
Her biri çeng gibi inleyiben zār gider

5 Şehrde Ḥāmidī-i müflis-i ser-geşte n'ider
Şimdi kim kevkebe-i ḥażret-i ḫünkār gider

XIII

(Gazel)

216b (s.427) Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Nāz ile her ḳanda ki‿ol serv-i ḫırāmānum gider
Men eger gitmezsem anuŋla bile cānum gider

2 Ol ḳamer yüzlü temāşāya gidince mensüzin
Her gice Keyvāna dek feryād u efġānum gider

3 Ey ki dirsin şehrden gitme cefāya ṣabr ḳıl
Nicesin ṣabr eyleyem şimdi ki sulṭānum gider

4 Yār gitdi dirler ü meŋ ağlaram ṭaŋlar raḳīb
Ağladuğum derd ile budur ki dermānum gider

217a (s.428) 5 Ḥāmidī gibi yüzi görmeklik içün dururam
Neylerem burada çün ol māh-ı tābānum gider

XIV
(Gazel)

218a (s.430) Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Seni çoḳdan beri ey serv-i ḫırāmān severüz
Seŋ gülistānsın u biz tāze gülistān severüz

2 Göreli ḫaṭṭ u ruḫuŋı çemen-i ḥüsnüŋde
Dün ü gün seyr iderüz lāle vü reyhān severüz

3 Ḳıluruz ḫayl-i ḫayālüŋ yolına cānı fedā
Zīrā biz ehl-i dilüz dünyāda mihmān severüz

4 Āşikāra dimezüz kimseye sırr-ı dehenüŋ
Kenz-i maḫfīdür anı biz daḫı pinhān severüz

5 Ḥüsn ü luṭfın severüz ol ṣanemüŋ 'ālemde
Ey raḳīb ṣanma ki biz sen gibi oğlan severüz

6 Didüŋ öldüriserüz Ḥāmidī'yi güle güle
Bundan ötrü seni ey ġonçe-i ḫandān severüz

XV
(Gazel)

236b (s.467) Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

1 Varalım ol ṣanem-i gül-'ıẕāra yalvaralım
Belā-yı firḳat elinden nigāra yalvaralım

2 Niyāz u ḫasret ile ḳapusına yüz sürelim
Şefī' idüp seg-i kūyını yāra yalvaralım

3 Müsā'id olsa eger rūzgār bizüm ile
Orada baş açuban rūzgāra yalvaralım

4 Göŋül bütün iken eyyām-ı ġamda ṣābir idük
Bu gün kim oldı göŋül pāre pāre yalvaralım

5 Bu derd-i hicre ki Ḥaḳ rūzī ḳıldı bize bugün
Egerçi idimezüz hīç çāre yalvaralım

237a (s.468) 6 Yolına ger bilevüz k'ol ṣanem ne yolda geçer
Piyāde varuban ol şeh-suvārā yalvaralım

7 Ger isteseŋ ki yine Ḥāmidī gibi göresin
Ḫaṭ u ruḫı dün ü gün Kirdgāra yalvaralım

XVI
(Gazel)

237b (s.469) Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Ol güzel yārı ki cān ile cihāndur bilürem
Çemen-i cānda boyı serv-i revāndur bilürem

2 Ruḫları āyinedür ehl-i dile rūşen imiş
Anda ay ile günüŋ nūrı 'ıyāndur bilürem

3 Andan ötrü severem ẕevḳ ile şīrīn lebini
Ki lebi çāşnī-i şīre-i cāndur bilürem

4 Tā hevāda vura cān-bāzlaruŋ murġ-ı dilin
Ġamzesi ḳaşıyile tīr ü kemāndur bilürem

5 Gösteren Ḥāmidī-i sūḫteye cām-ı Cemi
Ehl-i 'irfān ḳatına pīr-i muġandur bilürem

XVII
(Gazel)

237b (s.469) Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Ay yüzüŋ āyine-i ṣūret-i cāndur bilürem
Anda naḳş-ı ruḫ-ı dil-dār 'ıyāndur bilürem

238a (s.470) 2 Ol 'ıyān nūrı ki maṭlūbıdur ehl-i naẓaruŋ
Dili her ẕerrenüŋ içinde nihāndur bilürem

3 Bu ki ārām idemez seyr ü sülūkinde felek
Ġaraẓı terbiyet-i ḥüsn-i bütāndur bilürem

XVI/1 boyı: metinde " بوى " biçiminde yazılmıştır.
XVII/2 dili: metinde " دل " biçiminde yazılmıştır.

4 Ol kim alur dil ü ṣabr u ḫıredi ġāret ider
Maẓhar-ı ṣūret-i zibā-yı fülāndur bilürem

5 Ol şeker-leb iledür Ḥāmidī'yi meykedeye
Gösteren yol baŋa mehdī-i zamāndur bilürem

XVIII

(Gazel)

246a (s.486) Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Ḳaçan ol serv ḳamer yüzlü çıḳar ḫar-gāhdan
Luṭf ile alur ḫarāc-ı ḥüsn mihr ü māhdan

2 Yā Rab ol dilber ne gördi 'āşıḳ-ı bī-çāreden
Kim cefā vü cevrini terk eyledi nā-gāhdan

3 Gerser-i kūyinden umdum merḥamet 'ayb itmesün
Raḥmet umar dāyimā dervīş ṣāḥib-cāhdan

4 Baŋa cevr itdi cefā yolın tutup gitdi raḳīb
Baŋa n'itdiyse aŋa daḫı gele Allahdan

5 Āh kim hicr-i ruḫuŋdan her ḳaçan āh eylerem
Tutuşur gün ḫarmeni par par yanar ol āhdan

6 Ḥāmidī sensüz ġamuŋ deŋizine düşmiş yüzer
El-ġıyāṡ urur umar 'avn u meded sen şāhdan

XIX

(Gazel)

250b (s.495) Mef'ūlü fā'ilātün mef'ūlü fā'ilātün

1 Ol gün ki yüz sürerem bir dem bu ḫāk-i pāya
Gün gibi ol şerefden başum irer semāya

2 Dünyāda Ḫıżr gibi buldum ḥayāt-ı cāvīd
Tā serv-ḳāmetüŋden üstüme düşdi sāye

3 Cemşīd eger göreydi 'ālemde cām-ı la'lüŋ
'Ömrinde baḳmaz idi cām-ı cihān-nümāya

4 Tā gün yüzüŋden ıraḳ itdi beni sitārem
Āhum ḫadengi irdi hicr-i ruḫuŋdan aya

5 Bī-çāre Ḥāmidī'nüŋ āhı Sühāya irdi
Kim bildürür bu ḥāli ol şāh-ı meh-liḳāya

XX
(Gazel)

251a (s.496) Mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

1 Ger gösterür yüzin bu gün ol dil-rübā bize
Yüz gösterür viṣālde yüz biŋ ṣafā bize

2 Öldük bu derd-i hicrde hān ey Mesīḥ-dem
'Īsī lebüŋ durur niçün itmez devā bize

3 Kesdi cefāsı bizden ü ḳıldı raḳībe luṭf
İŋen de n'ola ḳıymasa ol bī-vefā bize

4 Çün 'āḳıbet bu resm ile bī-gānelik ḳılur
Niçün ḳılurdı kendüzini āşinā bize

5 Çün cānumız 'adem ṭarafından çıḳardı baş
'Işḳuŋ senüŋ o demde didi merḥabā bize

6 Derd ü ġamı ki Ḥāmidī'nüŋ ni'meti durur
Şükr eylerem ki anı virüpdür Ḫudā bize

XXI
(Gazel)

251a (s. 496)

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Lāle geldi çemene la'l gibi sāġar ile
Gül içer bādeyi nergis gibi cām-ı zer ile

2 Bezm-i bāġuŋ ṭarabı vaḳtidür imdi kim olur
Lāle envā'-ı çerāġ ile vü gül micmer ile

3 Tā reyāḥīn içilür ẕevḳ ile ṣahbā-yı müdām
Depredür gül def ü bülbül ḫoş oḳur mizher ile

4 Biz daḫı ṣaḥn-ı çemende ḳuralım ḫayme-i 'ıyş
Şimdi kim ḳondı şükūfe çemene çāder ile

251b (s.497) 5 Gül ḳulaḳ tutar u bülbül güle ḳarşu her ṣubḥ
Bu vefāsuz çemenüŋ vaṣfın oḳur defter ile

6 K'ança yaz ola bu dünyāda ki biz olmayalım
Ḥāliyā 'ıyş idelüm lāle gibi sāġar-ile

7 Ḥāmidī şāh-ı cihān-gīr ġazāya varıcaḳ
Nice ḳalur kişi bu şehrde pā-pesler ile

XXII

(Gazel)

251b (s.497) Mefā'īlün mefā'īlün fa'ūlün

1 Zihī mihrüŋ dil-i vīrān içinde
Maḳāmı derd-i 'ışḳuŋ cān içinde

2 Ne mutludur cihānda ḥāl-i ḫālüŋ
Ki yatur lāle vü reyḥān içinde

3 Dilüŋ yāḳūt-gūn balıḳa beŋzer
Kim oynar çeşme-i ḥayvān içinde

4 Gözümde māh-ruḫsāruŋ ḫayāli
Çü nūr-ı Ḥaḳ durur insān içinde

5 Tenümde dil ḫayāl-i sünbülüŋle
Yatur zencīr ile zindān içinde

6 Mehi gördüm gice yıldızlar içre
Benüm yārum gibi ḫūbān içinde

7 Fedā ḳıldı yoluŋda Ḥāmidī cān
Nice bir ṣabr ide hicrān içinde

XXIII

(Gazel)

251b (s.497) Mefā'īlün mefā'īlün fa'ūlün

1 Niçe dil ṣabr ide hicrān içinde
Niçe cān ġam çeke devrān içinde

2 Niçe aḳa gözümden ḳanlu yaşlar
Niçe bir yüze göŋlüm ḳan içinde

3 Niçe bir şu'lelensün barḳ-ı āhum
Giceler günbed-i gerdān içinde

252a (s.498) 4 Niçe bir ol perī-rū firḳatinde
Beni ḳor nāle vü efġān içinde

5 Daḫı vaḳt olmadı ko'l şāh-ı ḫūbān
Beni yād eyleye yārān içinde

6 Daḫı vaḳt olmadı kim ḫayme-i ʿıyş
Ḳuralım lāle vü reyḥān içinde

7 Gel ey meh Ḥāmidī göŋlin sevindür
Ki besler derd-i ʿışḳuŋ cān içinde

XXIV
(Gazel)

263a (s.520) Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Rāḥat olmadı dil el rāḥat-ı cān sen gideli
Ġonçe-veş göŋlüme dar oldı cihān sen gideli

2 Sünbül-i zülfüŋ ile gül yüzüŋi yād iderem
Gice gündüz ḳıluram āh u fiġān sen gideli

3 Göreli laʿl gibi leblerüŋi merdüm-i çeşm
Aḳıdur derd ile su yirine ḳan sen gideli

4 Āb-ı çeşmümde ḫayāl-i ḳad-i sīmīn-berüŋi
İsterem dem-be-dem ey serv-i revān sen gideli

5 Dehenüŋ şevḳıyile Ḥāmidī-i sūḫtenüŋ
Gitdi ṣabr u dil ü cān oldı revān sen gideli

XXV
(Gazel)

263a (s.520) Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Naḫl-i ḳaddüŋ ol ki ser-tā-pāy şīrīn bağladı
Ṣūretüŋ defterini gül gibi rengīn bağladı

2 Ruḫlaruŋ üstinde ḳaşlaruŋ ḫayāli bağlayan
Lāle vü gül üstine bir ṭāḳ-ı müşgīn bağladı

3 Ṭoğrılıḳ ile kişi kim sevdi ol şekker-lebi
Ḫidmet içün ney gibi ḳatında bilin bağladı

4 Āferīn ol naḫl-bendüŋ destine kim luṭf ile
Ol bilūrīn servüŋ üzre sīb-i sīmīn baġladı

5 Gördi gül-zār-ı cemālin ol peri yüzlü yine
Ḫaṭṭ-ı ʿanber-bārdan ḥüsn ile pür-çīn baġladı

6 Çünki cān mülkine girürdi ḫayālüŋ şevḳ ile
Cān göŋül şehrini dürlü dürlü āyīn baġladı

7 Ḥāmidī'nüŋ göŋli içi Bursa şehri gibidür
Kim şehinşāhuŋ fütūh āyīni şīrīn baġladı

XXVI

(Gazel)

263b (s.521) Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ol güzel kim dirler aŋa serv-ḳad oġlı Memi
Bursa'da yā Rab bizümle bir zamān yār ola mı

2 Anuŋ içün cān u dilden severüz ol māhı kim
Sünbüli dil mūnisidür lebleri cān hem-demi

3 Āferīn serv-i ḫırāmānına kim yüz nāz ile
Her ṭaraf kim salınursa ʿāşıḳ eyler ʿālemi

4 Merdümi ġarḳ eyledi çeşmümde ʿaḳsi ḳaşlaruŋ
Ġarḳ olur deŋizde merdüm çünki devrülse gemi

5 ʿIşḳ ile her kim Memi'nüŋ laʿl-i cān-baḫşın sever
Ḥāmidī gibi cihānda unudur cām-ı Cemi

XXVII

(Gazel)

263b (s.521) Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Kerem it ḥüsn zekātı baŋa ey serv-i sehī
Ki işigüŋde gedāyam men ü sen ḥüsn şehi

2 ʿĀşıḳam serv-i gül-endāmuŋa kim ʿışveile
Her ṭaraf kim yürise ṭūbī olur ḫāk-i rehi

3 Men kiyem kim ḳul olam sencileyin māh-ruḫa
Ki ruḫuŋ bende ḳılur ḥüsn ile ḫurşīd ü mehi

4 Ne sa'ādetlüyimiş hindū-yı ḫāl-i siyehüŋ
Ki gül üstinde durur dāyim anuŋ ḫāb-gehi

5 Ḥāmidī sevdi seni cevr ile öldürme anı
'Afv ḳıl luṭfuŋ ile işbu ġarībüŋ günehi

XXVIII

(Gazel)

263b (s.521) Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Ol ki ḥüsn ile durur ḫūblaruŋ pādişehi
Ḫāk-i pāyı şerefinden durur ayuŋ külehi

2 Sipehi ḥüsn-i ḫaṭıdur yeticek şāh-ı ruḫı
Yaraşıḳı biledür hüsnde şāh u sipehi

264a (s.522) 3 Ḫāk-i kūyüŋde göŋül itüŋ ile şöyle ṣanur
Ki meger ḥūr ile cennetdedür ārām-gehi

4 Şebehe ḫāl-i 'ıẕāruŋ n'ola beŋzettüm ise
Çün mu'ayyendür anuŋ ḥüsnde vech-i şebehi

5 Tutam oḳ gibi beni ḫāk-i rehe atar iseŋ
Kūşe-i çeşmüŋ ile ḥālüme baḳ gāh gehi

6 Ḥāmidī gerçi günāhuŋ çoḳ ise ġam yime kim
Yazımaz kātib-i sır 'aşıḳ-ı mecnūn günehi

XXIX

(Gazel)

264a (s.522) Mefā'īlün mefā'īlün fa'ūlün

1 Müselsel zülfüŋe göŋlüm dolaşdı
Delü zencīre bir daḫı ulaşdı

2 Virür ṣūret nişān ma'nī yüzinden
Bu ma'nī baŋa ṣūreṭden ṣaṭaşdı

3 Savaşdılar raḳīblerüŋ benümle
Ġarībe n'ola ger itler savaşdı

4 Çü ġamdan doldı göŋlüm aġlaram zār
Meseldür kim ḳazan çün doldı ṭaşdı

5 Elüŋle Ḥāmidī'yi öldürürken
Nigārīn ellerüŋ ḳana bulaşdı

XXX

(Gazel)

264a (s.522) Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fa'ūlün

1 Ger ġamzesi oḳıyla göre ya gibi ḳaşı
Sehminden ola māh-ı nevüŋ gözleri şaşı

2 Āh-ı dil ü sūz-ı cigeri terk idemez cān
Ger ḫod kesesin şem' gibi tīġ ile başı

3 Zāhid mey-i gül-gūn u ḥab ile dirilimez
Ḥaḳ her kişiye virmedi bu 'aḳl-ı ma'āşı

4 Āhumla sirişküm seni ister gice gündüz
Dāyim seni 'ışḳ ile sever tā'ir ü māşī

264b (s.523) 5 Şevḳ ile raḳībi daḫı ḫoş görse ḳapuŋda
Ger Ḥāmidī-i sūḫte-dil olmasa nāşī

XXXI

(Gazel)

264b (s.523) Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Ger bu resme unuda yār vefā - dārlıġı
Ġonçe-veş gitmeye hergiz bu göŋül darlıġı

2 Kılmazam cevr ü cefā vü sitem ayruḳ didi āh
Kimden ögrendi yine bunça cefā-kārlıġı

3 Geh ṣıdı gāh dürüst eyledi zülfi dilümi
Kim görüpdür hele bu vech ile dil-dārlıġı

4 Pīş-keş ḳıldı dehānına göŋül ẕerrece cān
Neylesüŋ 'āşıḳ-ı bī-çāre budur varlıġı

5 Ger beni öldüresin ḳapuŋı terk eylemeyem
Ança āzār ola kim olmaya bī-zārlıġı

6 Dut ki men ḫod güneh-i 'ışḳuŋı fāş eylemişem
Ḳanı ehl-i keremüŋ 'ādet-i settārlıġı

7 Hīç yād eylemedi Ḥāmidī-i sūḫteyi
Bu m'idi bizüm ile ol ṣanemüŋ yārlıġı

XXXII

(Gazel)

264 (s.523) Mefā'īlün mefā'īlün fa'ūlün

1 Zihī mihr-i ruḫuŋ göŋlüm sirācı
Ayaġuŋ ṭopraḳı ḫurşīd tācı

2 Senüŋ mihrüŋledür göŋlüm münevver
Belī miṣbāḥ ider rūşen zücācı

3 Güzeller begi sensin ki cihānda
Getürür saŋa şehler ḥüsn bācı

4 Eger kūyüŋde öldürsem raḳībi
Bu ma'nīden olam ḥācī vü nācī

5 Hemīşe baş u cān oynar yoluŋda
Kişi kim bildi dünyānuŋ mizācı

6 Murādı sensin ey māh Ḥāmidī'nüŋ
Cihānda yoḳdur özge iḥtiyācı

XXXIII

(Beyit)

180b (s.355) Mef'ūlü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

Ger 'afv ḳılsa luṭf ile suç u günāhumız
Çoḳ yaşasun sa'ādet ile pādişāhumız

XXXIV

(Beyit)

182a (s.358) Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Sünbül-i zülfüŋ niḳāb-ı rūy-ı gül-gūn eyleme
'Āşıḳuŋ göŋlini her dem hicrden ḫūn eyleme